
БРИТАНСКА ПОЛИТИКА И РЕЛИГИЈА: УВОД У ОВО ПОСЕБНО ИЗДАЊЕ

Постоји стара изрека у Британији која, иако кратка, ипак расветљава културне аспекте нације. Она наводи да постоје две теме које не би требало покренути у учтивом друштву, јер ће отуђити странце, па чак и удаљити пријатеље: теме политике и религије. За оне који нису упознати са британском културом, то може навести на незаинтересованост према политици и према религији или их може доживети као предмете поделе. Међутим, слика је сложенија него што то изгледа на први поглед и што је очигледно у даљој, једнако општој максими која додатно наглашава британски културни карактер: то је да се политика и религија једноставно не мешају. Другим речима, религија би требало да се дистанцира од политичких области и ограничи се на духовна и пастирска питања. И обрнуто, политика не треба да се меша у верска питања углавном зато што је религија ствар личне савести и уверења.

Иако се за ова два аксиома може рећи да одражавају британски начин размишљања о политици и религији, сумирајући културну баштину нације и политички развој, у много чему су и даље истинита, упркос чињеници да је земља претрпела дубоке трансформације у последњих неколико година у политичком и верском смислу. Ово специјално издање Политикологије религије ће делимично истражити ове промене заједно у континуитету, и шта више, радови који су овде укључени даће коментаре о савременим, често напетим односима између политике и религије. Истина, Британци нису вољни да разговарају, и имају тенденцију да задрже ова два домена одвојеним, у мери у којој они изражавају мишљења. Ипак, очигледно је повећање отуђења сфера политике и религије које превазилази чињеницу да оне настављају да комуницирају на веома значајне, али мање очигледне начине.

Како се Британија променила? Које континуитете можемо уочити? Прво, упркос брзом губитку империје од средине двадесетог века – изграђене на оном што је било доживљавано као британско кроз извоз заједничких колонијалних принципа хришћанства и 'цивилизације' – национална држава је и даље водећа светска сила економски, политички а, као што учешће у Ираку и Авганистану сугерише, такође и војно. Британска позиција водеће светске силе може објаснити, бар са спољне стране, зашто су људи ове нације често виђени и приказани као арогантни или као, у најмању руку, главни представници резервисане нарави.

Могло би се тврдити да ароганција и мирноћа почивају на осећају поуздања, на помирености народа са самим собом. Ова тенденција ка узвишеном поверењу у њихову политичку културу и толеранцију према ставовима других, укључујући оне из политике и религије, могу указивати и на стабилну културу и 'зрео' политички систем.

Ова претпоставка је само делимично тачна. Да би били сигурни, британски народ често открива осећај супериорности и самозадовољство сопственим политичким системом за који се често каже да је 'еволуирао' релативно мирно, као либерална демократија и то се огледа у чињеници да народ нема писани устав у смислу да не постоји један документ који дефинише контуре ангажовања држа-

ве са цивилним друштвом и права и дужности њених грађана (иако се различита права и обавезе могу наћи разбацани у бројним документима, законским актима, и као политички и правни прецеденти). Британски политички систем, такође је задржао своју чудну идиосинкразију укључујући неизабрану 'горњу собу' (Горњи дом) и уставног монарха који је и шеф државе и занимљиво, у спајању религије и политике, поглавар 'званичне цркве', англиканске цркве.

Располагање самозадовољством и осећањем одвојености од остатка света ипак прикрива истину да је Британија прошла кроз бурна и тешка времена, нарочито од 1960-их, и то и политички и културно. Говорећи на домаћем плану, народ је доживео оно што је било равно грађанском рату у Северној Ирској све до мировног споразума из 1990-их који је довео до одређеног степена мира између протестантске и католичке заједнице, религио-политичког антагонизма без премца било где другде у Краљевини и нешто као анатему на остатак нације. Од 1970-их година друга два конститутивна дела Велике Британије, Шкотска и Велс, тешко су се изборила, ако не за потпуну независност, онда бар за пренос више овлашћења. У новије време, незадовољство политичким системом огледало се у скандалу везаном за трошкове изабраних чланова Доњег дома који се претворио у национални бес. Ово се осетило у разним видовима отуђења. Разочарање је, на пример, било врло евидентно на општим парламентарним изборима маја 2010. године, када је око 45 одсто становништва одбило да се региструје за гласање.

Разочарање се вероватно огледа и у чињеници да се ниједна политичка партија није појавила као потпуни победник на изборима 2010. Укратко, бирачко тело је осетило да ниједна партија није заслужила да преузме кормило владе. То је довело до прве званичне коалиције двеју партија, конзервативаца и либерала, изван ратног стања. Обе стране, мада на различите начине, обећале су реформу политичког система релативне већине, изборног система који је током XX века довео до доминације двеју партија, лабуристичке и конзервативне, које су уживале дуге периоде владавине. Без обзира на то, недостаци тог система гласања, имали су тенденцију стварања јаке и стабилне владе. Давање предности стабилности, уз став који погодује томе да влада остане на власти, већ се дуго посматра као део британске политичке културе или што се историјски назива 'помирљивошћу'. У двадесет првом веку та култура чини се да пролази кроз брзе трансформације како политичко отуђење наизглед замењује помирљивост и понос у политичком систему.

Упркос домаћим проблемима, како политичким тако и економским, Велика Британија је, у све више глобализованом свету, са свим својим политичким и економским неизвесностима, покушала да заузме своје место. Са падом империје, земља је гледала у два правца – источно, ка Европи, и западно, преко Атлантика. Британци су дуго невољно били Европљани. Међутим, њихова географска локација могла би да сугерише да су они само делимично били изоловани од европских догађаја. Истина је, међутим, да је током две хиљаде година британска историја била повезана са историјом Европе укључујући и верске ратове. Водила је рат против свих западноевропских нација, осим Португала. Данас је кључни играч у Европској унији, али су Британци и даље скептични (са учешћем на изборима за ЕУ често испод 40 процената одрасле популације). Међутим, она има још једну јаку оданост, а то је она према Сједињеним Државама. Повезана историјским

и језичким везама, остаје веран савезник, иако су политички системи двеју држава структурално веома различити, као и њихове верске културе.

Британска оданост САД-у је трајна и означава један од неколико елемената политичког континуитета у новије време. Али то није само однос према политици која се променила за Британце. Ту су се показале дубоке трансформације у културном смислу које укључују ставове религије, по којима је углавном означавано хришћанство и улоге коју играју хришћанске цркве. У исто време два света политике и религије, који су се некада блиско преплитали, постала су, макар формално, две одвојене сфере. Наравно, то није случај само у Британији, него и у већем делу Европе, а посебно са повећањем раздвајање цркве и државе – што се у најскорије време потврђује и у земљама које су сада номинално католичке. Ипак, Британија је сада пост-хришћанско друштво, и поред таквих аномалија, као што су 26 неизабраних англиканских бискупа који седе у Дому лордова и молитве пре почетка седница парламента.

Без обзира на раздвајање религије и политике, однос између ово двоје вредан је кратког истраживања у покушају да се разуме одумирање претходног. Године 1978 познати британски социолог религије Дејвид Мартин предложио је 'општу теорију секуларизације' коју је изложио у чланку 1991. године. Мартин је видео природу и обим пада различитих религије широм света и негирао је да је то резултат једног процеса. Упоредивши Европу, Северну Америку и Блиски исток, он је закључио да је у великој мери секуларизација европски феномен и повезао је њен развој са борбом између хришћанских цркава и секуларних снага у Европи на почетку модерног доба која је дискредитовала религију у мери непознатој у другим деловима света (Мартин 1991). За многе Европљане, а не само Британце, остаје уверење да политика и религија једноставно не би требало да се мешају имајући у виду да се укључивање једне у другу историјски показало као експлозивна комбинација која доводи до рата и прогона великих размера. Раније је Мартин истраживао не само улогу државе у пословима који су дискредитовали религију, него и значај протестантске и католичке заједнице у западним земљама (1978). Оне земље са протестантском већином секуларизовале су се кроз протестантски рационални импулс, раније него католичке, чувена је тема коју је истражио Макс Вебер (1958) и касније Питер Бергер (1973).

Чињеница да Британија има, већ неколико векова, велика протестантску већину и католичку мањину, чини, у Мартиновој терминологији, 'мешовиту' варијанту. Секуларизована је далеко брже него католичке земље јужне Европе, али не тако брзо као оне које су биле претежно протестантске, а то су посебно скандинавске нације. Значај ових варијабли изнет је приликом Истраживања европских вредности (ЕВС) 2000. У својој анализи ЕВС Ламбер је (2000) у великој мери дошао до истог закључка. Међутим, према различитим индексима Британија је хватала корак са скандинавским народима. Просечан британски држављанин (барем изван провинције Северне Ирске), једноставно није заинтересован за религију и далеко је мање заинтересован за верска питања него за политичка питања.

Број људи у Британији који би себе описали као атеисту или агностика остао је прилично константан око 27 одсто током неколико година (Бирли 2000). Према истраживању Дејвиса (1997), скоро једна трећина Британаца верује у живот после смрти, али код мање од једне трећине уверења о животу после смрти могла би се

описати као 'хришћанска'. Број верника хришћанске цркве је знатно смањен. После Другог светског рата око 25 одсто британског народа је ишло у цркву. Године 1990 14.6 процената становништва били су припадници хришћанске цркве – пад од 4 одсто у односу на претходних пет година. Године 2000, та цифра је близу 7 одсто са пројектованом бројком за 2020 од само 1 одсто (Брирли 2000, 12). У Енглеској је године 1976 било 428 крштења на 1000 хришћанске деце, у поређењу са 544 крштења у 1960. години. Пад се наставио, као и број бракова који се закључује у црквама. Године 1929, 56 одсто бракова у Енглеској и Велсу склопљено је у Англиканској цркви, у поређењу са 37 одсто 1973 године. Постоје и друге, шире индиције да је Британија већ тада била пост-хришћанско друштво. Јавно мњење и законодавни акти одражавају промене моралне климе која је померена од конвенционалног хришћанског морала укључујући и либералне ставове о питањима као што су абортус, развод и хомосексуалност.

Имајући у виду сву разочараност у британске политичке процесе и очигледни секуларизам, је ли однос религије и политике вредан дискусије уопште и да ли оправдава специјално издање часописа о односу између ова два појма? Мислим да јесте, из неких једноставних разлога. Као што је раније речено, природа британске политике се мења. Верска слика нације се такође трансформише. Такође, мења се и однос између религије и политике и на националном и на локалном нивоу. Штавише, бити пост-хришћанско друштво, не значи нужно бити и пост-религијско друштво у погледу верског плурализма. Британија је сада мултиетничко и мултиверско друштво и ово има импликације и на верски живот и на политичке процесе. Такође, иако се религија сада све више своди на приватну сферу, државне и јавне теме могу створити проблеме у тој сфери, одвлачећи религију у политичку арену. Затим, ту постоји више 'скривених' облика политичког активизма који се увлачи у мање конвенционалне религијске групе које функционишу са културне маргине и које су 'политичке' на подједнако неконвенционалан начин, радећи изван званичних политичких канала. Коначно, у глобализованом свету политика и религија су под утицајем процеса који могу да утичу на путање и једне и друге.

Сва ова разматрања указују на дубоке промене у природама и политике и религије у Британији. Ово се огледа у шест радова који чине овај посебан број Политикологије религије. Сваки од ових радова укључује дивергентне теме о повезаности између британске политике и религије, истражујући различите димензије исте слике. На тај начин, они бацају светло и на континуитет и на промене. Радови јасно показују да је у Британији промена веома очигледна на националном, локалном и 'маргинализованом' нивоу, уз назнаку да је народ, у глобализованом свету, под утицајем спољних деловања и у политичком и у верском животу. С друге стране, континуитет се огледа у повећаном удаљавању политике и религије, које не конвергирају лако. Осим тога, ови радови показују да британски народ, као и увек, аспекте такве конвергенције још увек налази за тему тешку за покретање и дискусију, ван оквира пријатних разговора.

Стивен Џ. Хант
Универзитет Западне Енглеске
Бристол
Велика Британија

Литература

- Berger, Peter. 1973. *The Social Reality of Religion*. Penguin, Harmondsworth.
- Brierley, Peter. 2000. *Religious Trends*. Marc Europe, London.
- Davies, Douglas. 1997. Contemporary Belief in Life After Death, in P. Jupp and T. Rogers (eds), *Interpreting Death: Christian Theology and Pastoral Practice*. Cassell, London.
- Lambert, Yves. 2004. A Turning Point in the Religious Evolution of Europe?, *Journal of Contemporary Religion*, 14 (1), January: 29-45.
- Martin, David. 1978. *A General Theory of Secularisation*. Blackwell: Oxford.
- Martin, David. 1978. *A General Theory of Secularisation*. Blackwell, Oxford.
- Martin, David. 1991. The Secularisation Issue: Prospect and Retrospect, *British Journal of Sociology*, 42: 465-74.
- Weber, Max. 1958. "The Protestant Sects and the Spirit of Capitalism, in H. Gerth and C. W. Mills (ed), *From Max Weber: Essays in Social Theory*. Routledge, London.